

УДК 338.46

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.29.2024.301803>

Н. О. ЩЕРБАКОВА

Національний транспортний університет, Україна

e-mail: [Nadejde777@gmail.com](mailto:Nadejde777@gmail.com)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7214-5880>

## РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

### Анотація

**Метою статті** є аналіз стану розвитку туристично-рекреаційного потенціалу України за роки війни та пошук шляхів його відновлення у післявоєнний період. **Методологія** дослідження ґрунтується на використанні таких методів: структурно-логічний аналіз та узагальнення; узагальнення та систематизації; аналізу та синтезу; схематичного та графічного зображення. Також використані раціоналістичні моделі методи геопросторового аналізу – районування, аналізу територіальної диференціації, картографічний. **Наукова новизна.** На основі аналізу статистичних даних досліджено стан сфери туризму та рекреації України в умовах повномасштабної російсько-української війни. Крім того, вперше було проаналізовано динаміку податкових надходжень від туристичної галузі за 2021- 2023 рр. за областями України, а також визначено, що стратегія загального просторового розвитку України має передбачати реорганізацію економічного простору задля створення та розвитку перспективних центрів економічного розвитку та зростання, демонстрації економічного потенціалу територій, розвитку людського капіталу. **Результати дослідження.** В процесі проведеного дослідження визначено як повномасштабна війна вплинула на розвиток внутрішнього та в'їзного туризму України; проведено проміжну оцінку пошкоджених та зруйнованих об'єктів історико-культурної спадщини країни, розбомблених, спалених та забруднених заповідних територій та природних ресурсів України; визначено основні виклики у туристичній галузі України, що виникають в наслідок війни, досліджено зміну пріоритетів туристів по вибору регіонів для відпочинку та подорожування Україною; розглянуто проєкт плану відновлення України; визначено основні завдання відновлення туристичної інфраструктури України у післявоєнний період, до яких відноситься: відбудова туристичної інфраструктури, розвиток внутрішнього та в'їзного туризму в Україні, інституційна підтримка суб'єктів туристичної діяльності і розвиток бізнесу; розглянуто тенденції туристичної галузі України на даному етапі розвитку, з урахуванням соціально-економічної та політичної ситуації в країні.

**Ключові слова:** туристична галузь, туристичний потенціал, війна, план відновлення України, тенденції туристичної галузі України.

## DEVELOPMENT OF THE TOURISM AND RECREATION POTENTIAL OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR

### Abstract

**The purpose of the article** is to analyze the state of development of the tourism and recreation potential of Ukraine during the war years and search for ways to restore it in the post-war period. **The research methodology is based** on the use of the following methods: structural-logical analysis and generalization; generalization and systematization; analysis and synthesis; schematic and graphic image. Also used are rationalist models, methods of geospatial analysis – zoning, analysis of territorial differentiation, cartographic. **Scientific novelty.** Based on the analysis of statistical data, the state of tourism and recreation of Ukraine in the conditions of a full-scale Russian-Ukrainian war was investigated. In addition, for the first time, the dynamics of tax revenues from the tourism industry for 2021-2023 were analyzed by regions of Ukraine, and it was also determined that the strategy of the general spatial development of Ukraine should provide for the reorganization of the economic space for the creation and development of promising centers of economic development and growth, demonstration of economic potential of territories, development of

human capital. **Conclusions.** In the course of the research, it was determined how the full-scale war affected the development of domestic and inbound tourism in Ukraine; an interim assessment of damaged and destroyed objects of the country's historical and cultural heritage, bombed, burned and polluted protected areas and natural resources of Ukraine was carried out; the main challenges in the tourism industry of Ukraine arising as a result of the war were determined, the change in priorities of tourists in choosing regions for recreation and traveling in Ukraine was investigated; the project of the recovery plan of Ukraine was considered; the main tasks of restoring the tourist infrastructure of Ukraine in the post-war period are defined, which include: the reconstruction of the tourist infrastructure, the development of domestic and inbound tourism in Ukraine, institutional support for tourism operators and business development; considered the trends of the tourism industry of Ukraine at this stage of development, taking into account the socio-economic and political situation in the country.

**Key words:** tourism industry, tourism potential, war, Ukraine's recovery plan, trends in the tourism industry of Ukraine.

**Вступ.** Туризм охоплює багато сфер соціально-економічного життя суспільства, відповідно впливаючи на добробут країни, темпи її розвитку та іміджу на міжнародній арені. За динамікою зростання туристична сфера є найбільш прибутковою галуззю у світовому господарстві. І показники прибутковості з роками лише зростають, відкриваючи нові можливості. Завдяки туристичній сфері забезпечується великі фінансові потоки та збільшення бюджету країни, відповідно до чого туризм став висококонкурентною галуззю. Тобто, кожна країна докладає значних зусиль для покращення туристичного іміджу, створення привабливих туристичних локацій та напрямків для туристів (Соловей, Герасимів & Луговий, 2022, с. 55–56).

Туристична сфера України у період світової пандемії Covid-19 активно розвивалася, виходячи на міжнародний туристичний ринок, особливо у питаннях співробітництва з іншими країнами і створення міцного підґрунтя державного контролю даної сфери. Через пандемію Covid-19 ця динаміка припинилася і вже в 2020 загальна кількість туристів склала 1957410 осіб. Даний показник зменшився майже у 3 рази порівняно з 2019 роком (Державне агентство розвитку туризму, 2023) З 2021 року туристична галузь почала відновлюватися. Спостерігалася приємна динаміка зміни пріоритетів туристів у подорожуванні власною країною, на противагу виїзному туризму. Однак 24 лютого 2022 року в Україні все змінилося... Першочерговою потребою українців стало забезпечення власної безпеки та життя всіх членів сім'ї, думки про подорожі з метою відпочинку відійшли на другий план. Нажаль, з часом, люди звикають до обставин в яких живуть. Психологічна і фізична втоми потребують діагностики і лікування. З'являються потреби у відновленні життєвих сил до яких можна віднести різні види туризму. Подорожі Україною через війну залишаються небезпечними проте українці відновлюють подорожі країною. Нажаль кількість умовно безпечних туристичних дестинацій в Україні зменшується, через активні бойові дії, тимчасову окупацію територій, розбомблені, спалені та забруднені територій через військові дії агресора. Саме тому питання дослідження туристичного потенціалу України та план її відновлення в післявоєнний період є актуальними та на часі.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Руїнівний вплив російської військової агресії на стан природних ресурсів та історико-культурної спадщини України розглядався низкою сучасних дослідників. Зокрема, було описано як росія знищує українські заповідники (Гембарська, 2022; Овчинніков, 2022); нищить історико-культурну спадщину України (Заблоцька, 2023). Безпосередній вплив війни на сферу туризму і рекреації і перспективи його відновлення розглядали дослідники під час всеукраїнської конференції Баранська К. та Міхеєва І. (2023), а також дослідники Барвінок Н.В. та Барвінок М.В. (2022). Крім того, вплив російсько-української

війни на туристичну галузь в Україні та світі був предметом вивчення дослідників Скриньковського Р. М., Петкова С. В., Хмиза М. В та ін.(2023). Проблеми розвитку в'їзного туризму в Україні в умовах війни розглядали дослідники Соловей І. С., Герасимів З. М., Луговий Б.В.(2022). Натомість, сьогодні актуальною потребою є продовження ґрунтового вивчення туристично-рекреаційного потенціалу України та перспектив його розвитку в майбутньому

**Метою** пропонованої статті є аналіз стану розвитку туристично-рекреаційного потенціалу України за роки війни та пошук шляхів його відновлення у післявоєнний період.

Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**: дослідити стан туристичної галузі, шляхом визначення суми грошових надходжень до державного бюджету за різними видами економічної діяльності у даній галузі; проаналізувати динаміку податкових надходжень від туристичної галузі за 2021–2023 рр. за областями України; визначити основні перешкоди розвитку внутрішнього та в'їзного туризму України; здійснити проміжну оцінку пошкоджених та зруйнованих об'єктів історико-культурної спадщини країни, розбомблених, спалених та забруднених заповідних територій та природних ресурсів України; визначити основні виклики у туристичній сфері України, що виникають в наслідок війни тощо.

**Методи та методологія проведення дослідження.** Методологія дослідження ґрунтується на використанні таких методів: структурно-логічний аналіз та узагальнення – для логічного та упорядкованого викладу інформації та підведення підсумків; узагальнення та систематизації – для систематизації та узагальнення понять та категоріального апарату, обґрунтування нових положень; аналізу та синтезу – для визначення особливостей і проблем рекреаційно-туристичного потенціалу України, чинників, що на нього впливають; схематичного та графічного зображення – для наочного подання отриманих результатів дослідження та аналітичних даних; раціоналістичні моделі – для оцінки впливу факторів на розвиток туристично-рекреаційного потенціалу та туристичної галузі України; методи геопросторового аналізу – районування, аналізу територіальної диференціації, картографічний.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Сфера туризму і рекреації для України завжди була пріоритетним напрямком розвитку національної культури та економіки. За рахунок туризму поповнюється як державний бюджет країни так і місцеві бюджети. Так, у 2021 році загальна сума податкових надходжень від туристичної сфери склала 2 231 860 грн. У 2022 році цей показник зменшився на 30,5% і склав 1 551 182 грн.

Відсоткові частки надходжень до державного бюджету кожного КВЕД у туристичній галузі у 2022 році розподілилися наступним чином:

- 57,9% – діяльність готелів подібних засобів тимчасового розміщування, що становить 898 381,44 грн і на 30,3% менше за показник 2021 року;
- 13,2% – діяльність туристичних агентств, що становить 204 795,22 грн і на 26,7% менше за показник 2021 року;
- 10,8% – діяльність туристичних операторів, що становить 167 858,10 грн і на 35,2% менше за показник 2021 року;
- 9,1% – діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання, що становить 141 163,66 грн і на 57% менше за показник 2021 року;
- 8,9% – діяльність наших засобів тимчасового розміщення, що становить 137 394,00 грн і на 45,9% більше за показник 2021 року (Державне агентство розвитку туризму, 2023).

У табл. 1 подана статистична інформація податкових надходжень від туристичної галузі за 2021, 2022 та перші 9 місяців 2023 року.

На сучасному етапі, розвиток туризму та рекреації суттєво впливає на економічний розвиток України та її регіони. Це викликає інтерес багатьох науковців до проблем становлення і розвитку сфери туризму та рекреації регіонів, для якого характерна наступність зростання потреб у туристично-рекреаційних послугах, залучення нових ресурсів та інвестицій, підвищення якості туристично-рекреаційних комплексів регіону.

Таблиця 1 – Статистика динаміки податкових надходжень від туристичної галузі по областях України, млн. грн (Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму)

№	Область України	2021	2022	2023 (за 9 місяців)
1	Вінницька	19,1	18,3	19,9
2	Волинська	9,4	9,0	11,1
3	Дніпропетровська	70,7	52,9	69,6
4	Донецька	42,4	16,3	5,6
5	Житомирська	9,9	6,4	9,8
6	Закарпатська	42,2	51,7	62,8
7	Запорізька	76,0	22,8	10,6
8	Івано-Франківська	103,9	136,6	99,1
9	Київська	88,9	120,0	172,8
10	Кіровоградська	11,1	8,0	10,9
11	Луганська	6,7	1,8	0,3
12	Львівська	151,0	197,4	248,4
13	Миколаївська	33,4	11,6	13,3
14	Одеська	315,4	66,0	76,1
15	Полтавська	31,8	25,6	30,9
16	Рівненська	11,3	9,6	14,2
17	Сумська	8,1	5,6	6,9
18	Тернопільська	12,3	11,1	13,6
19	Харківська	73,4	31,3	25,9
20	Херсонська	46,0	9,9	1,3
21	Хмельницька	15,1	16,5	22,0
22	Черкаська	15,9	13,1	13,9
23	Чернівецька	12,6	14,7	21,4
24	Чернігівська	13,2	9,2	7,1
25	м. Київ	559,2	318,6	354,1
	Загалом	1 779,0	1 184	1 321,6

Як можна побачити з вище наведених статистичних даних, найбільший рівень прибутків має м. Київ, Одеська, Львівська та Івано-Франківська області. Як зазначалося раніше, дані області України становлять найбільший туристичний інтерес для більшості сегментів споживачів, адже мають численні туристичні ресурси, що здатні задовольнити різні потреби туристів від культурно-пізнавальних до екстремальних і навіть “темних”. Великі туристичні потоки спричиняють великі фінансові надходження і, відповідно, податкові надходження у державний бюджет.

На рис.1 наочно показано динаміку зростання податкових надходжень від туристичної галузі.



**Рисунок 1.** Порівняння динаміки податкових надходжень від туристичної галузі в Україні (Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму)

Отже, найбільший ріст спостерігається у західних областях України: Чернівецька (+70%), Львівська (+64%), Хмельницька (+46%), Закарпатська (+49%), Волинська (+17%) та Рівненська (+26%), а також у Київській області (+94%). У порівнянні показників податкових надходжень за 2022 та 2023 роки динаміка спаду спостерігається у місті Києві, частині центральних областей: Черкаська, Полтавська та Дніпропетровська. Однак, найбільший спад був зафіксований у південних, східних і північно-східних областях України: Одеська (-76%), Миколаївська (-60%), Херсонська (-97%), Запорізька (-86%), Донецька (-87%), Луганська (-95%), Харківська (-65%), Сумська (-16%), Чернігівська (-46%) (Impact of the Russian offensive in Ukraine on International Tourism, 2022).

Така негативна тенденція була спричинена початком повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року. Це вплинуло не лише на діяльність і розвиток туристичної галузі України, а і на міжнародний туристичний ринок. Повномасштабна війна спричинила зростання цін на паливо та

нафту, ускладнила логістику, а також посилила невизначеність населення. Перші півроку війни призвели до значних змін у подорожуванні країнами Східної Європи. Відповідно до даних UNWTO, з 24 лютого найбільший спад перельотів був у Молдові (-69%), Словенії (-42%), Латвії (-38%) і Фінляндії (-36%) порівняно з 2019 роком.

Основними перешкодами розвитку внутрішнього та в'їзного туризму України на даний момент є:

- надзвичайно низький рівень безпеки через постійні обстріли всієї території України;

- воєнні дії, що становлять небезпеку для мешканців та туристів, особливо у місцях окупації, на звільнених територіях і регіонах, близьких до лінії фронту;

- знищення чи руйнація частини туристично- рекреаційних ресурсів України: історико-культурні пам'ятки, архітектурні та релігійно- туристичні об'єкти, природно-заповідний та лікувально-оздоровчий фонди;

- закриття повітряного простору над Україною для цивільної авіації;

- повне знищення чи руйнація об'єктів критичної чи цивільної інфраструктури: заклади готельно-ресторанного бізнесу, транспортні сполучення, заклади розваг;

- порушення й ускладнення логістичних шляхів на території України через руйнацію транспортних шляхів, мостів та важливих сполучень;

- значна втрата трудових ресурсів України, що було спричинено виїздом громадян за кордон через активні бойові дії, втратою роботи та місця проживання;

- розміщення частини окупаційних військ на території України, а саме на тимчасово окупованих територіях, де розташовуються важливі туристичні центри та регіони (Херсонська, Донецька, Луганська, Запорізька, Миколаївська області та АР Крим) (Барвінок & Барвінок, 2022, с.24-32).

Туристична сфера України зазнає значних змін не лише у фінансових показниках ефективності галузі та туристичних потоках, а також у зменшенні туристично-рекреаційного потенціалу регіонів, що потрапили під тимчасову окупацію і постраждали від ведення бойових дій. На сьогоднішній день, чимало національно-природних парків, природничо-заповідних зон, біосферних заповідників та заказників перебувають на межі екологічної катастрофи, руйнування екологічних систем через постійні забруднення, спричинені активними бойовими діями (Овчинников, 2022).

– Відповідно до інформації, наданої Міністерством охорони навколишнього середовища та природних ресурсів України, близько 30% заповідних територій було розбомблено, спалено, забруднено, чи вражено військовими маневрами (Овчинников, 2022). За офіційною інформацією, бойові дії зачепили найбільше Гетьманський національний природний поблизу Охтирки у Сумській області, Приазовський національний природний парк у Запорізькій області і природний парк “Меотида” у Донецькій області (Гембарська, 2022).

Із початком повномасштабного вторгнення доступ до пляжно-рекреаційних ресурсів і територій на півдні України став заборонений вздовж рекреаційних зон Мелітополь, Приморськ, Бердянськ, Маріуполь, Новоазовськ та інші приморські регіони. Окрім цього, під заборонаю відвідування залишаються пляжі Одеси та Одеської області (Баранська & Міхєєва, 2023, с.9-12).

Відповідно до інформації, що була надана Міністерством культури та інформаційної політики, станом на 25 червня 2023 року було пошкоджено чи повністю зруйновано 664 об'єкти історико-культурної спадщини країни серед яких:

- 211 архітектурних пам'яток;
- 186 об'єктів містобудування та архітектури;
- 179 історичних пам'яток;

- 18 об'єктів історії монументального мистецтва;
- 17 об'єктів монументального мистецтва і містобудування;
- 16 пам'яток археології.

У Міністерстві зазначають, що 24 об'єкти повністю зруйновано, 523 об'єкти частково пошкоджено, а 115 пам'яток потребують уточнення стосовно їхнього ступеню пошкодження. Відомо, що було пошкоджено чи зруйновано 84 об'єкти національного значення, 514 об'єктів місцевого значення, а також 66 щойно виявлених об'єктів історико-культурної спадщини (Заблоцька, 2023).

Після 24 лютого 2022 року туристична діяльність місті Києві, на сході та півдні України повністю зупинилась. Оцінити втрати складно, адже потрібно враховувати кількість зруйнованих історико-культурних пам'яток, туристичних дестинацій, термін ведення бойових дій, а також розмір окупованих та замінованих територій.

Однак, у державних органах вже розробляються плани майбутньої відбудови країни за різними аспектами соціально-економічного життя України, де туристична сфера не є винятком. Відповідно до “Проекту Плану відновлення України: Матеріал робочої групи “Відновлення та розбудова інфраструктури””, що був опублікований у липні 2022 року Національною радою з відновлення України від наслідків війни виділяються такі основні виклики у туристичній сфері України:

- відсутність туристичних потоків до України;
- високий рівень небезпеки перебування у багатьох регіонах країни;
- відтік інвестицій зі сфери туризму України;
- критичне руйнування туристичної інфраструктури, історико-культурних пам'яток;
- відсутність інформації про стан туристичних об'єктів у різних містах та регіонах України;
- застаріла система класифікації готелів та інших закладів розміщення за категоріями;
- обмежена туристично-інформаційна мережа;
- відсутність автоматизованої системи збору туристичної статистики для оцінки стану галузі, розмірів отриманих доходів і збитків туристичної галузі, а також можливості формування державної політики;
- заборона польотів у повітряному просторі України через високий коефіцієнт небезпеки;
- відсутність для іноземних туристів загальноукраїнського туристичного порталу, де висвітлюється туристичний потенціал України у післявоєнний період.
- Окрім викликів, у Проекті висвітлюються можливості туристичної сфери України, основними пунктами яких є:
  - розробка комунікаційної стратегії, що буде орієнтована на міжнародний ринок;
  - використання інформаційного поля міжнародного рівня для висвітлення поточної ситуації у країні, а також туристичного потенціалу у післявоєнний період;
  - створення умов і механізмів для залучення інвестицій;
  - залучення стейкхолдерів з метою розробки цифрових технологій, що забезпечують оперативний збір даних;
  - орієнтація на більш безпечні території України, де не відбувається активних бойових дій (центральні та західні області України);
  - можливість підвищення рівня комфорту, управління якістю і впровадження системи класифікації готелів та інших закладів розміщення за категоріями в умовах війни;

- створення Фонду підтримки галузі туризму, особливо в Україні (Проект Плану відновлення України: Матеріали робочої групи “Відновлення та розбудова інфраструктури”, 2022, с. 107-108).

- Важливим пунктом Проекту є визначення основних завдань із зазначенням важливих і необхідних заходів, що необхідно вжити для реалізації поставлених завдань і цілей (див. табл.2).

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, туристична індустрія почала адаптуватися до нових реалій соціально-економічного життя країни. Однією з помітних змін стала зміна пріоритетів по вибору регіонів для відпочинку та подорожування. Раніше найбільш привабливими літніми регіонами для туризму були морські курорти півдня України. Та з початком повномасштабного вторгнення більшість морських курортів Азовського та Чорного морів стали недоступними і небезпечними для відвідування. Відповідно туристи почали більше обирати гірський відпочинок у Карпатах, адже цей туристичний регіон України пропонує туристам унікальну природу, різноманітність водних об’єктів і безліч видів активного туризму. Окрім цього, можна здійснювати екскурсійні тури та культурно-пізнавальний туризм основними історико-культурними та архітектурними центрами.

Таблиця 2

**Основні завдання відновлення туристичної інфраструктури України у післявоєнний період (Проект Плану відновлення України: Матеріали робочої групи “Відновлення та розбудова інфраструктури”, 2022, с. 108–110)**

№	Завдання	Заходи
1	Відбудова туристичної інфраструктури	<ol style="list-style-type: none"> <li>1) пошук зацікавлених суб’єктів у відбудові;</li> <li>2) створення архіву пам’яті та розробка проєктів маршрутів, що будуть готові до реалізації;</li> <li>3) створення концепції відновлення легкої туристичної інфраструктури підтекст відновлення регіонів, що постраждали від військових дій;</li> <li>4) Залучення інвесторів до процесу відновлення туристичної інфраструктури і початок робіт з реконструкції;</li> <li>5) програма розвитку туристичної інфраструктури у Національних природних парках України;</li> <li>6) створення “Маршрутів пам’яті війни”;</li> <li>7) створення легкої туристичної інфраструктури для мандрівок по Україні;</li> <li>8) розробка і реалізація концепції розвитку міст-курортів у південних областях України і “дороги різноманіття”;</li> <li>9) розробка і впровадження системи туристичної орієнтаційно-навігаційної системи;</li> <li>10) підготовка проєкту закону “Про спеціальні туристичні зони”;</li> <li>11) завершення і введення в експлуатацію усіх зруйнованих або часткового пошкоджених туристських об’єктів, а також реставрацію історичних пам’яток.</li> </ol>
2	Розвиток внутрішнього та в’їзного туризму в Україні	<ol style="list-style-type: none"> <li>1) розробка маркетингової візійної стратегії туристичної галузі до 2032 року;</li> <li>2) інформаційна кампанія Ukraine Now і Мандруй Україною в онлайн та офлайн форматах;</li> <li>3) проведення низки заходів з метою популяризації України в готелях і туристичних об’єктах Європи через розкриття туристичного потенціалу на міжнародному ринку і формування сталого бажання відвідати Україну через культурні і туристичні заходи;</li> <li>4) створення безпекової стратегії для відновлення туристичних подорожей і збільшення кількості споживачів турпослуг;</li> </ol>



№	Завдання	Заходи
		<ol style="list-style-type: none"> <li>5) здійснення регулярних промокампаній туристичних продуктів для цільових туристичних сегментів;</li> <li>6) виготовлення інформаційних матеріалів: фото, відео, рекламні тексти, графічні матеріали – та їх розміщення на відповідних платформах: соціальні мережі, зовнішня реклама, спеціалізовані інтернет-видання і телебачення;</li> <li>7) участь у міжнародних туристичних форумах і виставках, членство у міжнародних профільних асоціаціях;</li> <li>8) створення інформаційного порталу та єдиного інформаційного забезпечення для туристів, які проявляють значний інтерес до місць активних бойових дій;</li> <li>9) створення мережі туристично-інформаційних центрів;</li> <li>10) створення національного конференц-бюро з метою залучення і підтримки великих міжнародних туристичних і не тільки подій в Україні;</li> <li>11) проведення промотурів для іноземних та українських ЗМІ, лідерів думок стежками пам'яті сучасних подій;</li> <li>12) програми підтримки подорожей для дітей, молоді та літніх людей;</li> <li>13) проведення щорічно опитувань внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів згідно з рекомендаціями UNWTO;</li> <li>14) отримання туристичної Big Data;</li> <li>15) впровадження стратегії промоції України на внутрішньому і зовнішньому ринку як безпечного туристичного напрямку;</li> <li>16) проведення масових подій міжнародного національного рівня: фестивалі, концерти, ярмарки, конференції, форуми, виставки, спортивні змагання і заходи.</li> </ol>
3	Інституційна підтримка суб'єктів туристичної діяльності і розвиток бізнесу	<ol style="list-style-type: none"> <li>1) прийняття Закону України “Про туризм” у другому читанні з урахуванням норм Директиви ЄС;</li> <li>2) підготовка проекту закону “Про національну туристичну організацію”;</li> <li>3) програма оздоровлення і реабілітації осіб, які постраждали від воєнних дій в Україні: військовослужбовці та їх сім'ї, тимчасово переміщені особи, жінки і діти з окупованих чи деокупованих територій;</li> <li>4) пільгове чи спрощене кредитування на відбудову зруйнованої інфраструктури;</li> <li>5) зміна критеріїв для здійснення категоризації готелів;</li> <li>6) подання заявки до Виконавчої Ради UNWTO;</li> <li>7) подання заявки на проведення Європейської зустрічі UNWTO в Україні;</li> <li>8) створення місцевих програм розвитку туризму і цільових фондів туризму на місцевому рівні, куди буде перенаправлятися туристичний збір;</li> <li>9) створення механізмів фінансування галузі через туристичні фонди й інші інструменти з метою залучення інвестицій;</li> <li>10) запуск дієвої Національної туристичної організації і локальних організацій з менеджменту і маркетингу, як форми державно-приватного партнерства за принципом співфінансування;</li> <li>11) розробка якісних освітніх програм у туристичній галузі;</li> <li>12) удосконалення і запуск Єдиного туристичного реєстру відповідно до змін законодавства;</li> <li>13) державна програма створення і розвитку робочих місць;</li> <li>14) створення сателітного рахунку у туризмі і підрахунок внеску туризму до ВВП України;</li> <li>15) регулярний збір статистичних даних з туристичного ринку, дані – у відкритому доступі.</li> </ol>

Змінилася ситуація з туристичними потоками. До 24 лютого 2022 року основним сегментом внутрішніх туристів були пари та сім'ї. Зараз основними сегментами є молодь та жінки з дітьми. Це призвело до істотної зміни у динаміці складу туристичних груп (якщо говорити про організований туризм) і, навіть, появи попиту на різні види туристичних послуг (Войцеховський, 2023).

Помітною зміною туристичної індустрії України є початок активної співпраці туроператорів і волонтерських організацій з урядом України з метою створення

спеціалізованих програм реабілітації військовослужбовців, а також внутрішньо переміщених осіб та цивільних осіб, які постраждали від російської агресії на території України (Бортняк, Дрозд, Журавльов, 2022).

Основними тенденціями туристичної галузі України на даному етапі розвитку, з урахуванням соціально-економічної та політичної ситуації в країні, є:

- великий відсоток зацікавленості серед населення в оздоровчому туризмі, з метою відновлення фізичних і психологічних сил;
- головною вимогою вибору готелю чи іншого закладу розміщення є наявність надійного укриття, світла, води та зв'язку;
- зріст попиту на індивідуальні та сімейні тури, а на групові тури навпаки попит значно зменшився;
- бронювання турів здійснюється в останній момент, оскільки планування наперед під час повномасштабної війни здійснювати важко (Скриньковський, Петков, Хмиз, 2023).

**Висновки і перспективи подальшого дослідження.** Отже, туристична сфера України незважаючи на критичний час продовжує функціонувати та адаптуватися до динамічних змін соціально-економічних і політичних умов країни. Починають розроблятися плани післявоєнного відновлення та відбудови, що орієнтуються як на забезпеченні інфраструктури, так і на розвиткові міцних міжнародних туристичних зв'язків.

## ЛІТЕРАТУРА

- Баранська, К., Міхеєва, І. (2023). Вплив війни на розвиток рекреації та туризму в Україні. *Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Житомирська Політехніка*  
<https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/165233/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%86%20%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80.%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97-9-12.pdf?sequence=1>
- Барвінок, Н. В., Барвінок, М. В. (2022). Вплив російсько-української війни на туризм в Україні та перспективи його розвитку в майбутньому. *Економіка та суспільство*  
<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-4>
- Бортняк, В. А., Дрозд, О. Ю., Журавльов, Д. В. та інші (2022). *Реабілітація військовослужбовців в Україні. Загальні проблеми та особливості організації під час в'їзного стану*. Київ: ВД “Професіонал”.
- Бортняк, В. А., Дрозд, О. Ю., Журавльов, Д. В. та інші (2022). *Реабілітація внутрішньо переміщених осіб, біженців за межі країни, інших цивільних осіб, постраждалих від російської агресії в Україні. Правові, соціальні, економічні, медичні аспекти особливості організації під час воєнного стану*. Київ: ВД “Професіонал”.
- Войцеховський, О. (2023). Нові пріоритети. Чому важливо розвивати туризм в Україні навіть під час війни. *РБК-Україна*.  
<https://www.rbc.ua/rus/travel/novi-prioriteti-chomu-vazhlivo-rozvivati-1691070748.html>
- Гембарська, В. (2022). Війні проти дикої природи: росія знищує українські заповідники. *Екополітика*.  
<https://ecopolitic.com.ua/ua/news/vijna-proti-dikoi-prirodi-rosiya-znishhuie-ukrainski-zapovidniki/>
- Заблоцька, О. (2023). В Україні пошкоджено 664 об'єкти культурної спадщини внаслідок вторгнення. *Суспільне культура*.

- <https://suspilne.media/532069-v-ukraini-poskodzeno-664-obekti-kulturnoi-spadsini-vnaslidok-vtorgnenna-mkip/>
- Овчинніков, О. (2022). Заповідні території під час війни. Відновити міста буде простіше, ніж природу. *Еко. Район*.  
<https://eco.rayon.in.ua/topics/514206-zapovidni-teritorii-pid-chas-viyni-vidnoviti-mista-bude-prostishe-nizh-prirodu>
- Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму  
<https://www.tourism.gov.ua/>
- Проект Плану відновлення України: Матеріали робочої групи “Відновлення та розбудова інфраструктури” (2022). *Національна Рада з відновлення України від наслідків війни*.  
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf>
- Скриньковський, Р. М., Петков, С. В., Хмиз, М. В. та інші (2023). Вплив російсько-української війни на туристичну галузь в Україні та світі. *International Scientific Journal “Internauka”, Series: “Economic Sciences”*.  
<https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-9>
- Соловей, І. С., Герасимів, З. М., Луговий, Б. В. (2022). Проблеми розвитку в’їзного туризму в Україні. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*, 2 (79), 53–64
- У 2022 році надходження до держбюджету від туристичної галузі скоротилися майже на 31% (2023). *Державне агентство розвитку туризму*.  
<https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31>
- Impact of the Russian offensive in Ukraine on International Tourism (2022). [Електронний ресурс]. <https://www.unwto.org/impact-russian-offensive-in-ukraine-on-tourism>

## REFERENCES

- Baranska K., Mikhieieva I. (2023). Vplyv viiny na rozvytok rekreatsii ta turyzmu v Ukraini. *Vseukrainskii naukovo-praktychnii konferentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh uchenykh. Zhytomyrskya Politekhnikha*  
<https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/165233/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%86%20%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80.%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97-9-12.pdf?sequence=1>
- Barvinok N. V., Barvinok M. V. (2022). Vplyv rosiisko-ukrainskoi viiny na turyzm v Ukraini ta perspektyvy yoho rozvytku v maibutnomu. *Ekonomika ta suspilstvo*.  
<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-4>
- Bortniak, V. A., Drozd, O. Iu., Zhuravlov, D. V. ta inshi (2022). *Reabilitatsiia viiskovosluzhbovtiv v Ukraini. Zahalni problemy ta osoblyvosti orhanizatsii pid chas viznogo stanu*. Kyiv: VD “Profesional”.
- Bortniak, V. A., Drozd, O. Iu., Zhuravlov, D. V. ta inshi (2022). *Reabilitatsiia vnutrishno peremishchenykh osib, bizhentsiv zamezhi krainy, inshykh tsyvilnykh osib, postrazhdalyykh vid rosiiskoi ahresii v Ukraini. Pravovi, sotsialni, ekonomichni, medychni aspekty osoblyvosti orhanizatsii pid chas voiennoho stanu*. Kyiv: VD “Profesional”.
- Voitsekhovskiy, O. (2023). Novi priorityety. Chomu vazhlyvo rozvyvaty turyzm v Ukraini navit pid chas viiny. *RBK-Ukraina*.  
<https://www.rbc.ua/rus/travel/novi-priorityety-chomu-vazhlyvo-rozvivati-1691070748.html>

- Hembarska, V. (2022). Viini proty dykoi pryrody: rosiia znyschchuie ukraïnski zapovidnyky. *Ekopolityka*.  
<https://ecopolitic.com.ua/ua/news/vijna-proti-dikoi-prirodi-rosiya-znishhuie-ukraïnski-zapovidniki/>
- Zablotska, O. (2023). V Ukraini poshkodzheno 664 obiekty kulturnoi spadshchyny vnaslidok vtorhnennia. *Suspilne kultura*.  
<https://suspilne.media/532069-v-ukraini-poskodzheno-664-obekti-kulturnoi-spadsini-vnaslidok-vtorgnenna-mkip/>
- Ovchynnikov O. (2022). Zapovidni terytorii pid chas viiny. Vidnovyty mista bude prostishe, nizh pryrodu. *Eko. Raion*.  
<https://eco.rayon.in.ua/topics/514206-zapovidni-teritorii-pid-chas-viyni-vidnoviti-mista-bude-prostishe-nizh-prirodu>
- Ofitsiinyi sait Derzhavnogo ahentstva rozvytku turyzmu: <https://www.tourism.gov.ua/>
- Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy: Materialy robochoi hrupy “Vidnovlennia ta rozbudova infrastruktury” (2022). *Natsionalna Rada z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny*.  
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf>
- Skrynkovskyi R.M., Pietkov S.V., Khmyz M.V. ta inshi (2023). Vplyv rosiïsko-ukraïnskoi viiny na turystychnu haluz v Ukraini ta sviti . *International Scientific Journal “Internauka”, Series: “Economic Sciences”*.  
<https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-9>
- Solovei, I.S., Herasymiv, Z.M., Luhovyi, B.V. (2022). Problemy rozvytku viznoho turyzmu v Ukraini. *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti*, 2 (79), 53-64.
- U 2022 rotsi nadkhodzhenia do derzhbiudzhetu vid turystychnoi haluzi skorotylysia maizhe na 31% (2023). *Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu*.  
<https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzheniya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31>
- Impact of the Russian offensive in Ukraine on International Tourism (2022).  
<https://www.unwto.org/impact-russian-offensive-in-ukraine-on-tourism>